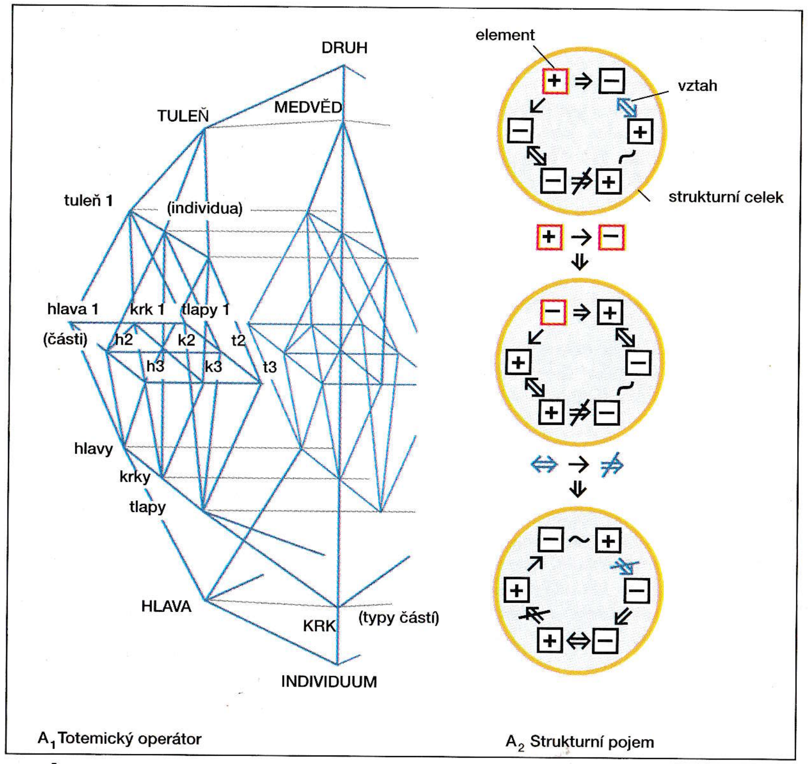

A_1 Totemický operátor

A_2 Strukturní pojem

A Lévi-Strauss

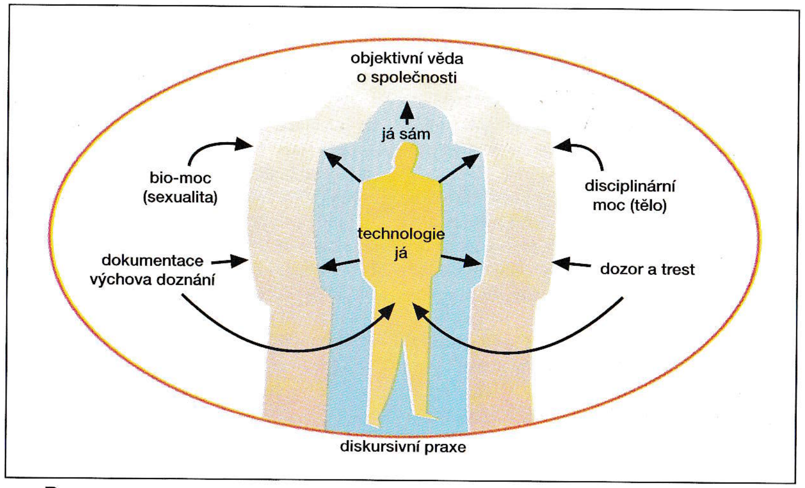

B Foucault: „zrození moderního individua"

Na vznik **strukturalismu** měla velký vliv *strukturální lingvistika*, vycházející z **Ferdinanda de Saussura** (1857–1913).

Podle ní je **jazyk** systém *znaků*, které jsou spjaty vzájemnými vztahy. Znaky se pak skládají z *označujícího* (le signifiant; zvuková podoba) a *označovaného* (le signifié; obsah).

Vztah mezi oběma těmito veličinami je arbitrární. Význam znaku tedy není dán o sobě, nýbrž je ustaven vnitřním systémem vztahů v jazyce.

Jazyk jakožto systém *(la langue)* se nachází v základě faktického užívání jazyka jednotlivci (*la parole*, promluva) jakožto nevědomá struktura. V úplnosti jazyk existuje jen v souhrnu všech mluvčích.

U SAUSSURA se jazyk ukazuje jako samostatné *uspořádání* vnitřních vztahů mezi elementy (znaky), jež je teprve nutno zpřístupnit skrze jeho konkrétní výrazovou formu. Znakovými systémy jsou i jiné kulturní výkony (např. umění, rituály, formy chování atd.); i u nich se proto lze ptát na strukturu v jejich základě.

Claude Lévi-Strauss (nar. 1908) přenáší strukturální metodu na *ethnologii*, v níž zkoumá znakové a klasifikační systémy kmenových kultur. Vychází z toho, že v základě každé instituce, každého obyčeje nebo mýtu se nachází nevědomá struktura, již je třeba odkrýt, neboť se v ní zjevuje forma aktivity lidského ducha vůbec.

Struktura je souhrn *elementů* spjatých *vztahy*, a to tak, že proměna jednoho elementu nebo jednoho vztahu způsobuje změnu jiných elementů nebo vztahů.

Systémy příbuznosti tak lze interpretovat jako strukturu, jejímiž elementy jsou osoby a jejich vztahy jsou určeny oddávacími pravidly. Celý tento systém určuje sociální vztahy, neboť stanovuje společenské postavení a práva jednotlivců.

V knize *Myšlení přírodních národů* (1968) interpretuje LÉVI-STRAUSS tzv. **totemismus** jako *klasifikační systém*, který diferencuje a uspořádává sociální vztahy v analogii k přirozené rozmanitosti rostlinných a živočišných druhů (totemové klany).

„Totemický operátor" (obr. A) vykazuje složitost pojmového aparátu, jímž tento klasifikační systém disponuje.

„Divošské myšlení" přírodních národů je schopno abstrakce a usiluje o uspořádání přirozených a společenských dat, které je udržováno v těsném sepjetí s konkrétními životními podmínkami.

Jako zásadní problém myšlení chápe LÉVI-STRAUSS protiklad **přírody a kultury.** Ten je zakódován v rozmanitých znakových systémech:

– na rovině společenské praxe např. v oddávací praxi nebo v ritech;
– na rovině výkladu v **mýtech.**

Ve svých *Mythologiích* (1971–1975) tak zkoumá americké mýty jako související systém, jehož obsahem je proces zkulturňování.

Historicky orientované práce **Michela Foucaulta** (1926–1984) jsou zaměřeny na rekonstrukci *uspořádávacích forem vědění* a předmětů, které jsou jimi konstituovány. FOUCAULT je sice ovlivněn strukturalismem, ale kritizuje především jeho hypotézu universality a nadčasovosti struktur a zdůrazňuje diskontinuitu dějin. Řadí se proto k **post-strukturalismu.**

Ve svých prvních textech k **archeologii vědění** FOUCAULT zkoumá

řád *„epistémé"*, která je vymezena jako souhrn *diskursivní praxe* – tj. koherentní množiny výroků – určité doby.

Až koncem 18. stol. získává člověk podle FOUCAULTA v tomto diskursu klíčovou epistemologickou roli jakožto „empiricko-transcendentální dubleta", neboť funguje jako subjekt i objekt poznání. Poté, co se takto stal předmětem humanitních věd, začíná opět „mizet" ve vědách, které se kloní k průzkumu nevědomých struktur. Centrálním tématem je způsob, jak se člověk konstituuje jakožto ***subjekt*** a opět se rozpouští svým postavením v síti diskursu.

Diskurs se přitom ukazuje jako prostředek k prosazení **moci**, která utváří vědění, společenský řád i individuální sebepochopení.

Tento diskurs nemá žádné centrum v subjektech, nýbrž je roztroušen ve vnějškovosti řečeného. *Genealogie* mocenských strategií se neptá na zdroj, nýbrž na „pocházení". „Vznik" moderního individua FOUCAULT chápe jako důsledek nástupu praxe dozoru a „doznání", na které se podílejí lékaři, soudci i pedagogové. V požadovaném „otevření" se jedinec konstituuje jako „já sám", jenž se nyní může stát předmětem kontroly. V antické starosti o sebe sama naopak FOUCAULT spatřuje etickou „estetiku existence", která stojí proti strategickému zapojení subjektu.